

Pracovní list ku kapitole: **František Mojto**

Dokument č. 1:

V mene Republiky a slovenského národa!

Národný súd v Bratislave na verejnom hlavnom pojednávaní, konanom dňa 6. septembra 1946 za účasti predsedu Krajského súdi Karola Bedrnu ako predsedu, Andreja Djuračku, Samulea Faltana, Štefana Ondruša, Jozefa Štaudingera, Vladimíra Veleckého, Kvety Viestovej ako prísediacich a Dr. Pavla Királyho ako obžalobcu vyniesol a dňa 6. septembra 1946 verejne vyhlásil tento

R o z s u d o k:

Obžalovaný František M o j t o, narodený 10. októbra 1885 v Pruskom, okr. Púchov, príslušný do Nitry, správca - učiteľ ľudovej školy, podľa funkcií v minulosti zastávaných člen Štátnej rady Slovenskej republiky, mešťanosta v Nitre, miestny predseda HSLS, štátny občan československý, ženatý, Slovák, obyvateľ v Nitre, t. č. vo väzbe Národného súdu v Bratislave

j e v i n n ý,

že

1./ dňa 30. augusta 1943 sa stal členom Štátnej rady Slovenskej republiky, najvyššej štátnej ustanovizne, ktorej podľa § 52 slovenskej ústavy čí. 185/39 Sl. z. v znení ústavného zákona č. 105/43 Sl. z. prislúchala medzi iným povinnosť rozhodovať o trestnej zodpovednosti prezidenta republiky, predsedu a členov vlády aj predsedu Najvyššieho kontrolného dvora, rozhodovať o strate poslaneckého mandátu, podávať návrhy na konanie pred Ústavným senátom, aby rozhodol, či zákony, opatrenia Stáleho výboru Snemu, nariadenia s mocou zákona, alebo nariadenia, vydávané vládou namiesto zákonov, neodporujú Ústave, alebo ústavným zákonom, a ktorá napriek tejto svojej povinnosti trpela a umožnila, aby demokratické práva a slobody občianske, najmä rovnosť pred zákonom, sloboda osobná a domová, boli odňaté, sloboda tlače, právo shromažďovacie a spolkové, tiež sloboda prejavu mienky boli zrušené a súkromné vlastníctvo bolo bezprávne pozbavené bezpečnosti a ktorá bola aj vzhľadom na svoju právomoc nástrojom a maskou, ktorú použil fašizujúci režim, aby robil zdanie, že sa na Slovensku vládne podľa zásad sporiadaného parlamentného systému, - a tak každý člen Štátnej rady, teda aj obžalovaný, keď členstve sotrvával, súhlasil s činnosťou Snemu a vlády a schvaľoval politickú líniu režimu,

2./ a./ V čase od roku 1938 do roku 1945 ako mešťanosta v Nitre a miestny predseda HSLS v Nitre - Zobor mal rôzne verejné prejavy, v ktorých sa stotožňoval s politikou fašis-

tického režimu a okrem toho od roku 1938 až do roku 1945 ako zodpovedný redaktor odb. časopisu „Slovenský učiteľ“ redigoval tento časopis vo smere fašistickej a separatistickej politiky HSLS a režimu a aj sám prispieval článkami do tohto časopisu a tak v ročníku 1939/40 na strane 94 uverejnil rezolúciu KKUS, ktorú vypracoval, a tieto články: na str. 122 „Pozdrav prezidentovi Dr. Tisovi ku dňu 26. októbra 1939“, na str. 282 „Slovenský marec“, na str. 394 „Keby bol generál Štefánik medzi nami“, na str. 406 „O hymne Slovenska“, na str. 497 „Pán prezident Dr. Tiso medzi“, v ročníku 1940/41 „Dve medzníky v slovenskom školstve“, na str. 246 „Vernosť vodcovi Dr. Tisovi na život a na smrť“, na str. 377 „Memorandum“, v ročníku 1941/42 na str. 243 „Do štvrtého roku národa roli dedičnej“, na str. 138 „Horlivosť v kritike učebníc“, v ročníku 1943/44 na str. 257 „Do druhého lustra Slovenského štátu“,

b./ ďalej v čase od 16. apríla 1939 až do konca roku 1944 ako člen redakčného kruhu časopisu „Nitrianskej stráže“ spolu s inými redigoval tento časopis vo smere fašistickej a separatistickej politiky HSLS a aj sám prispieval do tohto časopisu článkami a to najmä v čís. 37 zo dňa 10. septembra 1939 uverejnil článok „Brány škôl otvorili“, v čís. 52 zo dňa 29. decembra 1940 článok „Radujme sa, veselme sa“, v čís. 33 zo dňa 15. augusta 1943 článok „Uvítanie Dr. Jozefa Tisu v Nitre“,

a v týchto svojich článkoch ad a./ - b./ uvedených vychvaloval prezidenta Dr. Tisu a Slovenský štát a stotožňoval sa s fašistickou a separatistickou politikou HSLS a schvaľoval režim,

3./ keď slovenský národ povstal do boja proti okupantom a zradcom za obnovenie Československej republiky, tak dňa 18. septembra 1944 ako mešťanosta v Nitre na zasadnutí mestského výboru, ktorý rozhodoval o udelení čestného občianstva v Nitre ministrovi národnej obrany a šéfovi štátnej bezpečnosti Haššíkovi, ktorý viedol operácie Domobrany a POHG proti partizánom a povstalcom, mal prejav, v ktorom vychvaloval Haššíka a jeho opatrenia proti partizánom a odsudzoval povstanie,

t e d a

ad 1./ ako exponovaný politický činiteľ pričinil sa o odstránenie demokratického poriadku ČSR a zavedenie fašistického režimu aj činnosť domácich zradcov schvaľoval,

ad 2./ a./-b./ činnosť kolaborantov verejne propagoval a schvaľoval,

ad 3./ zradcovskú činnosť propagoval, verejne obhajoval a schvaľoval.

Uvedenými činmi obžalovaný spáchal:

ad 1./ zločin domácej zrady podľa § 2 písm. a/, d/ nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1945 Sb. n. SNR, ad 2./ a./, b./ trestný čin kolaborantstva podľa § 3 písm. e./ nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR.

Pre označené trestné činy Národný súd odsudzuje obžalovaného Františka M o j t u podľa § 2,4 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR a § 3 ods. 2 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n. SNR s použitím § 6 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR na trest na slobode v trvaní 8 /: osem :/ mesiacov trestnice ako hlavný trest, a podľa § 7 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR, § 70 ods. 1. a 71 vyk. nar. č. 55/45 Sb. n. SNR na stratu občianskych práv na čas 5 /: päť :/ rokov a podľa § 8 ods. 2 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR, § 74 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n. SNR nma konfiškáciu majetku obžalovaného ako vedľajšie tresty.

Podľa § 10 ods. 4 nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR, § 35 ods. 4 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n. SNR sa obžalovanému započítava do trestu na slobode celá väzba a to od 23. apríla 1945 do 22. septembra 1945 a od 15. júna 1946 do 6. septembra 1946.

Obžalovaný je povinný podľa § 480 TRP. So zreteľom na § 65 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n. SNR zaplatiť štátnej pokladnici náklady trestného konania. Tieto sa však vyhlasujú podľa § 4 zák. čl. XLIII/1890 v znení zák. č. 181/1927 Sb. z. a nar., § 65 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n. SNR predbežne za nevymožiteľné.

Naproti tomu Národný súd obžalovaného zpod bodu obžaloby ad. 4./, že ako politicky exponovaná osoba stal sa predsedom správnej rady u firmy Nitrianske mlyny, predsedom správnej rady u fmy. Družstevné octárne v Nitre, členom dozornej rady u fmy, Nitriansky cukrovar a členom správnej rady u fmy. Považské továrne na rastlinné a pokrmové tuky, od ktorých firiem ako odmeny a tantiemy prijímal väčšie peňažné sumy ročite spolu asi 50.000.- Kčs, čím spáchať mal trestný čin kolaborantstva podľa § 3. písm. c/ nar. č. 33/1945 Sb. n. SNR v znení vyhlášky č. 58/1946 Sb. n. SNR

podľa § 29 ods. 2 vyk. nar. č. 55/1945 Sb. n, SNR

o s l o b o d z u j e.

D ô v o d y:

Na základe skutkového doznaní obžalovaného, ďalej na základe vyhlášky Predsedníctva vlády zo dňa 30. augusta 1943 o vymenovaní členov Štátnej rady prezidentom republiky – medzi inými aj obžalovaného – uverejnenej pod čís. Vyhl. 382 v Úradných novinách zo dňa 4. septembra 1943 čís. 48, napokon na základe rozhodujúcej časti rozsudku opísaných článkov a skutočností, zistených z časopisov „Slovenský učiteľ“ ročník 1938-1944 a „Nitrianskej stráže“ ročník 1938-1945 vzal Národný súd za dokázaný skutkový stav tak, ako je uvedený v rozhodujúcej čiasťke rozsudku.

Pokiaľ sa týka článkov uverejnených za jeho zodpovedného redaktorstva, je obžalovaný plne zodpovedný za ducha a líniu týchto článkov, lebo keď s ich ideológiou nesúhlasil, bolo jeho povinnosťou vzdať sa zodpovedného redaktorstva, čo však obžalovaný neučinil, ba naopak niektoré články samotného obžalovaného ak v „Slovenskom učiteľovi“, tak aj v „Nitrianskych strážach“ sú napísané v ideológii, aká ovládala duch týchto časopisov. Bol preto obžalovaný uznaný za zodpovedného aj za líniu, ktorú sledoval za jeho redaktorstva „Slovenský učiteľ“ a „Nitrianske stráže“.

Obrana obžalovaného, že ani nevedel, že bol zvolený do redakčnej rady „Nitrianskych stráží“, tiež neobstoí, lebo keby aj táto obrana zodpovedala skutočnosti, musel sa obžalovaný a svojom zvolení do redakčnej rady v časopise dočítať a proti tomu ani neprotestoval, ani sa členstva v redakčnej rade nevzdal, lebo podľa vlastných slov obhajoby urobiť to zabudol, ktorá obrana však tiež nemôže exkulpovať.

Ďalšia obrana obžalovaného v tom smere, že do roku 1938 stál verne za Československou republikou, za demokraciou, proti fašizmu, že varoval pre Nemcami, bola celkom nerozhodná a v tom smere ani dokazovanie nebolo prevádzané, lebo obžalovaný nebol žalovaný za svoju činnosť za Československej republiky, ale iba za svoju činnosť za Slovenského štátu.

Pokiaľ sa týka obrany obžalovaného ohľadom členstva v Štátnej rade, že ako laik nemohol vystúpiť s návrhmi na konanie pred Ústavným senátom, ale že sa spoliehal na právnikov v Štátnej rade, je iba výhovorkou, ktorá nemohla byť uvážená ako odôvodnená obrana, lebo buď obžalovaný s činnosťou Štátnej rady súhlasil a potom preto nesie zodpovednosť, alebo nesúhlasil a jediným dôsledkom toho mala byť, aby sa členstva vzdal, čo však obžalovaný neučinil.

...

Na základe spisov Ústredne Štátnej bezpečnosti v Bratislave čis. 21.916/40 vzal súd za dokázané, že podaním spísaným dňa 5. 9. 1940 a došlým na ÚŠB dňa 9. 10. 1940 osobný tajomník župana v Nitre Dr. Jozef Pillay udal obžalovaného ako „všeobecného zástancu židovstva“ s uvedením konkrétnych niektorých prípadov, v ktorých obžalovaný v Nitre Židom pomáhal, pričom v udaní je aj napísané, že bolševici a extrémni sociálni demokrati sú „pod patronáciou“ obžalovaného, že sa ich obžalovaný verejne zastáva a žiadané je odstránenie obžalovaného zo starostenského miesta.

Ďalej súd na základe písomných prehlásení Ottu Bittnera, Gabriela Gerharta, Tomáša Smejkal, Dr. Michala Beňu, Františka Navrátila, Vojtecha Višňovského, Aladára Arpásiho, Viľama Jankoviča, Dr. Jozefa Stupku, Jozefa Balucha, Dr. Alexandra Kunošiho, Ing. Františka Petráturu, a Ing. L Storchu vzal za zistené, že obžalovaný za Slovenského štátu pomáhal Čechom k nadobudnutiu slov. štátneho občianstva, vyjadroval sa proti Machovi a Garde, zastával sa politických väzňov, vždy sa stavial proti heslám protičeským a protižidovským, že vymáhal Židom tzv. prezidentské výnimky, že pomáhal pri vystavovaní falošných legitimácií povstalcov, bol vždy smýšľania protinemeckého a bránil sa evakuácii Nitry, ktorú chceli Nemci previesť.

Ďalej na základe výpovedí svedkov... vzal Národný súd za dokázané, že obžalovaný bol vždy zásadne protinemeckého smýšľania /: ako napr. odoprel vyvesiť na radnici zástavy s hákovým krížom, zakročil spolu s Dr. Karolom Kmeťkom u nemeckých vojenských úradov proti opevneniu nitrianskeho hradu Nemcami, odoprel dať svolenie na zriadenie nemeckého vojenského nevestinca v Nitre, postavil sa pred nemeckým vojenským veliteľom proti nariadeniu nútenej evakuácie Nitry, zachránil pred Nemcami zariadenie nitrianskej plynárne a vodárne, ukryl mestský inventár, aby ho Nemci neodviesli a taktiež z toho istého dôvodu dal zamurovať inventár školy a vždy sa vyjadroval proti národnému socializmu a ukrutnostiam Nemcov.

Ďalej vzal súd na základe výpovedí svedkov... za dokázané, že obžalovaný za celý čas Slovenského štátu chránil Židov a Čechov, intervenoval v ich prospech, zadovážoval pracovné povolenia pre nich, veľa Židom bol krstným otcom, zachraňoval intervenciami uväznených a zaistených ľudí, veľa Židov vymohol z pracovného tábora a potravinami aj finančne nielen Židom, ale aj ilegálnym pracovníkom pomáhal, pomáhal aj vystavovať falošné legitimácie povstalcov a s jeho vedomím boli za nemeckej okupácie na mestskom dome v Nitre ukrytí ôsmi Slováci,

ktorých Nemci chytali a aj týchto podporil finančne zo svojich peňazí.

Na základe hore opísaných zistených okolností vzal Národný súd za dokázané, že obžalovaný horeuvedenými činmi významne sa zaslúžil o protifašistický boj, aj o záchranu životov politicky, národne a rasove prenasledovaných, a pretože sú u obžalovaného plne dané podmienky využitia § 6 nar. č. 33/45 Sb. n. SNR v znení vyhl. Č. 58/46 Sb. n. SNR. Uložil preto Národný súd obžalovanému s použitím tohto ustanovenia namiesto trestu smrti, trest straty slobody a to vo výmere, ktorá bola uznaná za primeranú jeho zavineniu, pričom vzal Národný súd v úvahu, že obžalovanému poľahčovalo aj zachovalosť, ohľad na početnú rodinu, skutkové doznanie, jeho protigermánsky postoj, naproti čomu priťažujúcich okolností nebolo.

Pokiaľ sa týka oslobodzujúcej časti rozsudku, tu Národný súd vzal na základe výsledkov dôkazného konania za preukázané, že obžalovaný sa trestného činu kolaborantstva podľa § 3 písm. c/ nar. č. 33/45 Sb. n. SNR v znení vyhl. č. 58/46 Sb. n. SNR, z ktorého bol taktiež obžalovaný, nedopustil, lebo jednak predsedom správnej rady firmy Družstevné octárne v Nitre a predsedom správnej rady u firmy Sladovne v Nitre sa stal ešte za trvania prvej ČSR, jednak na základe prípisu Povereníctva vnútra z 2. mája 1946 čís. 13.723-IV-I-1/46 /: č. 1.69:/ a zprávy NB Nitra čís. 4568/46 /: č. 1.86:/ a svedectva Eduarda Fürsta vzal za dokázané, že funkcionárom druhých podnikov nestal sa vplyvom svojho politického postavenia za Slovenskej republiky, ale jednak z ohľadu činiteľov týchto podnikov na jeho početnú rodinu a známu korektnú a poctivú povahu, jednak aj vzhľadom na jeho postavenie ako starostu alebo vládneho komisára mesta, nie však politického exponenta.

Výpovede svedkov... súd pri rozhodovaní ako nerozhodné do úvahy nevzal, lebo títo svedkovia ani v prospech ani v neprospech obžalovaného nič konkrétneho udať nevedeli, iba buď okolnosti nerozhodné alebo len všeobecné údaje a to niektorí, že bol fašistického smýšľania, nakoľko bol ľudákom a niektorí zasa, že bol vždy dobrým Slovákom a čechoslovákom.

Príslušnosť Národného súdu sa opiera o ustanovenia § 11, 12 písm. d/ nar. č. 33/45 Sb. n. SNR v znení vyhl. Č. 58/46 Sb. n. SNR.

Ostatné ustanovenia rozsudku sa opierajú o citované zákonné predpisy. Národný súd v Bratislave dňa 6. septembra 1946.

Brány škôl sa otvorili

Staroslavná Nitra oživila. Všade badať rušnejší život. Veselý hovor maličkých školáčkov v uniformách H. M. naplňuje múry a ulice Nitry. Všetko okolo nás hrnie sa do školy, všetci, malí i väčší, s radostnou tvárou sa ponáhľajú ku studnici múdrosti.

Už v dávnych dobách Pribinu a jeho syna Kocela stala sa Nitra strediskom národnej slovenskej kultúry kresťanskej, už vtedy z nitrianskeho krystalu sršali papršťeky učenosti, ktoré prerážali tmy a pralesy tatranských obeliskov, ktoré tiež začali rozširovať svoje svetlo dolu na stepy, po ktorých sa túlali ešte neusadlé, nezriadené hordy. Svetlo, zasadené v nitrianskom kameni, prerazilo tmy severu, zriadilo a usadilo hordy uhorských stiepaných a malo sa stať i hrobom svojich majiteľov. Prišla búrka, bratovražedná závišť a rozkydaných Slovákov podmanili si Maďari. Títo pripravovali strašný hrob pre nesvorných svojich učiteľov a krstiteľov. Tou istou zbraňou, ktorú im naši otcovia dali do rúk, tými istými školami a vedou pretvorenou v duch ich, chceli položiť do hrobu slovenský národ a na jeho trupoch vystaviť nový národ, národ „pánov“, „kultúrny“ národ. Už od útlej mladosti nalievali do dieťaťa národnú otravu. Keď im už ani toto nestačilo, odhlasovali si zákony „Grünwaldovské“, podľa ktorých slovenská zdravá krv mala obroditiť jednodetstvom vymierajúcu a zdegenerovanú krv. Kto najlepšie maďarčil, dostával záslužné medaily, stával sa členom Femky.

Tu, v Nitre, ktorá bola stredom a prvým východiskom kultúry v strednej Európe, stála fabrika na výrobu Maďarov zo Slovákov na mieste terajšej hudobnej školy, tu stál hrobár, čo mal pochovať slovenský národ. Avšak semeno slovenskej národnej školy vykľúčilo i medzi skaliskami za hroznej búrky a prinieslo hojné plody. Nestačilo poprenie slovenského národa, nevystačili ani zákony Apponiovské.

Zvon slobody volá všetkých Slovákov do slovenskej školy. Avšak po r. 1918 počína sa pomaly vtierať do slovenskej školy nepriateľ, aby pod rúškom kultúry a slobodomyselnosti rozsieval kúkoľ medzi pšenicu. Nastáva nový boj o očistu. A tento boj vyhráva duch kresťanský, duch Hlinkov, ktorý ničí všetko, či je nám škodné a nepriateľské. Opäť sú to ulice staroslávnej Nitry, ktorá najmarkantnejšie ukázala svetu naše slovenské bolesti.

Duch slovenský, duch Hlinkov zvíťazil. Prišiel 6. október 1938, ktorý nám priniesol autonómiu. Zanedlho potom splni-

li sa vrcholné túžby slovenského ľudu: samostatný slovenský štát. Teraz, keď už po tisícročnej prestávke opäť máme svoje národné školy slovenské, musíme mnohonásobnou usilovnosťou sa postarať, aby tieto naše slovenské školy stali sa nám nie hrobom, ale kvádrami z tatranskej žuly lepšej národnej budúcnosti. Čia je mládež, toho je budúcnosť, hovorieval náš nebohý vodca Andrej Hlinka, a preto postarajme sa, aby budúcnosť bola naša slovenská, aby deti boli vychovávané v duchu slovenskom, v duchu Hlinkovom. Nie strechy palácov, ale duše maličkých nám treba dvíhať. Ten národ, ktorý sa stará o školy a o výchovu v školách, nemá preplnené žaláre mladými previníkmi, nepotrebuje žiadnych inštitúcií pre padlú mládež.

Nitra sa tiež stará o svoju budúcnosť, stará sa o školy. Všetky štátne školy ľudové boli cirkvou prevzaté. Sú tu školy katolícke, evanjelické a židovské. O menšinové školy si podali žiadosti nitrianska menšina nemecká a maďarská; ich žiadosti doteraz ešte nie sú vybavené. Sú tu krásne školy meštianske, chlapčenská i dievčenská, z ktorých každá má jedenásť tried. Najznámejšia škola v histórii slovenského študentstva je Slovenské štátne gymnázium, zkadial' vyšli základy známych študentských časopisov Rozvoj a Svojet. Gymnázium so šesťnástimi triedami bolo zrenovované. Do ústavu bol zavedený miestny rozhlas za dvadsaťtisíc korún. Ku gymnáziu sa pripojujú dva chlapčenské internáty : biskupský internát so seminárom a internát misijného domu. Internát misijného domu tohto roku otvoril si svoje vlastne súkromné gymnázium. Slovenské štátne gymnázium je v posledných siedmych triedach ešte ústavom koedukačným, avšak pre dievčatá bol otvorený nový ústav pri cirkevných dievčenských školách (v kláštore). Toto gymnázium má už dve triedy. Vedľa gymnázia je tu dievčenský učiteľský ústav, meštianska a ľudová škola. Sú tu i odborné školy. Po gymnázium najznámejším ústavom je Obchodná akadémia. Ku nej sa poja ešte Obchodná škola dvojročná, Odborná škola pre ženské povolanie. Pod Zoborom na krásnom mieste je Hospodárska škola, otvorené na Pribinove oslavy.

Občania, ktorí sa takto starajú o svoje deti, o svoju budúcnosť, iste zaslúžia odmeny. Nech im je odmenou to povedomie, že vykonali, čo od nich národ a štát očakáva. Nech sú hrdí na to, že prikladajú svoje hrivny na oltár vlasti, že stavajú lepšiu budúcnosť slovenskému národu a postaví tak veľký širokosvietiaci slovenský maják, ktorý bude hlásať svet: Nitra bola, je i bude slovenská!

Otázky a úlohy:

Prečítajte si dobové dokumenty a pokúste sa odpovedať na otázky:

1. Kto bol František Mojto? Z čoho bol František Mojto obvinený a ako rozhodol Národný súd? Čo prijal súd ako poľahčujúcu okolnosť?
2. Nájdite pasáže v článku Františka Mojta: *Brány škôl sa otvorili*, ktoré mu počas procesu prirážali, respektíve potvrdzovali podľa rozhodnutia súdu jeho podporu ľudáckemu režimu.
3. Aké súdy po skončení druhej svetovej vojny súdili ľudí, ktorí boli obviňovaní z podpory fašizmu? Na základe akých zákonov ich súdili? Zistite viac o povojnovom retribučnom súdnictve. Bol tento spôsob súdenia podrobený kritike? Ak áno, prečo?
4. Existujú podobné snahy o vyrovnanie sa s predchádzajúcim režimom na Slovensku po roku 1989?